

Primer aniversari de la mort de l'escultor

El mestre Joan Rebull,
del record a la història

Joan Rebull en una foto de l'any 1978

Commemorem ara el primer aniversari de la mort de l'eminent escultor Joan Rebull. Crec que és oportú de recordar-ho i més si tenim en compte que el mestre desaparegut defugia bastant la publicitat. Per això mateix, Rebull ni com a persona ni com a artista no és prou conegut. I el fet és de doldre en aquests dos aspectes als quals retem avui homenatge: com a patriota i com a artista, atès que la seva personalitat era tan fortament cohesionada que les motivacions rarament eren singulars i si molt sintètiques, talment com ho són les seves escultures.

Com a bon patriota tornà d'un dolorós exili en moments molt durs i difícils. També ell volgué romandre ací per salvar-nos els mots, la identitat col·lectiva i nuar el fil que tan brutalment havien trencat. Rebull tornà per complir un encàrrec del monestir de

Montserrat, però també s'ha de dir que va rebutjar substancials i temptadores ofertes que l'haurien situat de bell antuvi en un primeríssim pla de privilegi, però que eren inadmissibles per a la dignitat del patriota insubornable que ell era.

Els historiadors podran gaudir de dades i perspectives suficients per a esbrinar motius més mesquins que ens han privat a tots que Barcelona tingui una obra pública important del gran mestre. Aquell concurs públic que Rebull guanyà l'any 1962 per a alçar un monument dedicat a la ciutat de Barcelona, per què no es realitzà? Malauradament el fet ja és irreparable i tots patirem per sempre més aquesta mancança. És de justícia tractar honestament aquesta i altres qüestions en una rigorosa biografia, que crec imprescindible si no volem que la nostra cultura, ja tan malmesa, resti man-

cada d'un capítol important.

Cal que tota l'obra de Rebull se situï al lloc que li pertoca dins del corrent iniciat per aquell altre gran escultor català del nord, A. Maillol, el qual tingué el mèrit de rompre la tirànica influència romàntico-impressionista acabada per Rodin i restituir, així, l'escultura occidental als conceptes més autènticament escultòrics de la mil·lenària tradició mediterrània. Rebull, que va aparèixer en el moment més òptim i oportú, va saber recollir la torxa i situar-la al cim més alt. Un estudi ben documentat de la seva obra ens demostrarà què va aportar realment Rebull a la història de l'escultura. Ací, potser per inèrcia i falta de rigor, els historiadors de l'art han anat abocant dins del sac noucentista tot el que era més o menys «figuratiu». Però ni Maillol fou noucentista ni ho fou Rebull. En el fons Rebull va ser un lluitador solitari.

S'enquadrà poc o molt en els «evolucionistes» per desmarcar-se del noucentisme i ho deixà aviat, precisament perquè considerà aquest isme massa noucentista. Pensem que de molt jove anà a París i Londres i ell mateix explicava com l'havia colpit la força de l'«esperit» grec i remarcava com aquest esperit no tenia gaire a veure amb l'art a la grega que per ací es portava. Per si aquest blasme del noucentisme no fos prou clar, ja es cuidava ell de condemnar-lo més explícitament quan s'esqueia. Pensem que una de les tesis constants de Rebull, que reforça aquesta condemna, era rebutjar a priori «tot» estil perquè el considerava germen d'amanerament. Per altra part convindrà estudiar més a fons com les teories aleshores noves, des de Worringuer, Kandinski i tots els cubistes, l'influeïren indirectament. Dic indirectament per allò de defugir tot estil, però ell en sabé extreure allò de bo que sempre hi sol haver en tota teoria i fondre-ho en sòlida síntesi. «Tota obra d'art quan és bona sempre n'és d'abstracta» deia Rebull.

Grandesa dels clàssics

Hi ha hagut comentaris a l'obra de Rebull per a tots els gustos. Els del seu temps solien dir que tenia influències egípcies i gòtiques; els actuals semblen més propensos a qualificar-lo de noucentista, però jo crec molt sincerament que Rebull assolí bastant el seu propòsit de mantenir-se al marge de les tendències i aconseguí la grandesa dels clàssics fent prevaler per sobre de tot altre aspecte de la seva obra la vida pròpia. Així la seva obra resta totalment immaculada de qualsevol vel·leïtat impressionista, modernista i fins i tot m'atreveixo a dir noucentista. Si bé és cert, que, pel temps que li tocà viure, el fet Maillol compta, també ho és, però, que l'essència de la seva obra cal cercar-la directament en les grans obres del passat, de qualsevol època i cultura.

Procurem que els arbres contemporanis de Rebull no ens privin de veure el bosc històric molt més vast i de més volada que ell contemplava.

Josep Maria Subirachs

J. S. Jassans

Cinc dites sobre l'escultura

A l'editorial La Mà Trencada, que dirigeix Joan Merli, va aparèixer, l'any 1931, una monografia de Joan Rebull encapçalada amb uns pensaments de l'artista sobre l'art de l'escultor.

Aquestes dites ja de molt jove em van interessar i avui intentaré donar-ne la meua personal interpretació.

Crec que això pot tenir interès, ja que, aparegudes quan Rebull tenia trenta-dos anys i la seva obra irrompia amb força en el panorama del nostre país, han d'ajudar al coneixement del concepte que ell tenia de l'escultura en aquesta etapa, per mi la més interessant de l'escultor, que va del 1919, any del seu magnífic autoretrat en pedra, a la guerra civil, que marca una frontera, desgraciadament involuntària, a totes les nostres activitats culturals.

La primera diu així: «L'escultura ha de tancar com una circumferència.»

En aquesta frase Rebull ens mostra clarament el concepte clàssic que ell té de l'escultura. El bloc, després d'ésser treballat, ha de fer-se sentir, ha d'ésser present i l'estructura de l'obra s'ha de cloure evitant accidentals dispersions que l'afeblirien conceptualment i físicament.

De fet aquesta circumferència ideal en què ell trava l'obra ens fa pensar en Brancusi o en les escultures ciclades del 2500 abans de Crist, que tendeixen en la seva radical sintetització al palet de riera. Potser podem veure també en aquesta frase la seva vinculació, malgrat ell, a l'estètica del noucentisme, que Rebull va enriquir amb saba nova aportant a l'escultura una intensitat vital que no tenien els seus escultors més ortodoxos, com Casanovas o Clarà.

Diu Rebull: «L'escultura ha de tenir un pes natural, el pes d'un bloc de pedra.»

Amb aquesta frase l'artista reforça el que ens ha dit anteriorment. Rebull aquí ens diu que l'escultura ha de tenir, a més de la seva forma tancada, el pes que aquesta forma i la seva matèria ens anuncien, ens suggereixen.

L'escultura ha de gravitar i amb això ens ve a la memòria aquella essencial divisió que D'Ors fa de l'art: «Les formes que pesen i les formes que volen». Rebull és partidari, doncs, de les formes que pesen, de les formes que no intenten la follia, com Vernini o Calder, de volar.

Rebull continua dient: «L'escultura ha d'ocupar el mateix espai que ocupa una fulla.»

Ens recorda aquí Rebull que l'escultura no ha d'ocupar més espai que l'estructura necessari. L'obra s'ha de presentar a nosaltres amb mesura i sense frívols gesticulacions. L'escultura ha d'ocupar l'espai just, ni més ni menys, com el que necessita, per a existir, una fulla. Aquí, doncs, Rebull ens dona una lliçó de controlada i ben administrada simplicitat, tal com ell ens dona l'exemple amb l'obra que fa en aquest període en què tot és essencial i l'anècdota i l'arbitrarietat no tenen cabuda.

Continua dient: «Una escultura és un forat a l'espai.»

Aquí l'escultor de Reus ens diu clarament el que és, en la seva més essencial definició, una escultura.

Després de l'art de la línia: el dibuix o l'art que fa servir dues dimensions, com és la pintura, l'escultura és l'art de les tres dimensions, l'art del volum i, per tant, l'escultura és aquesta brossa divina que ocupa un lloc a l'espai. És, per tant, un buit, un forat a l'espai.

Finalment, comentaré el que crec que és la frase clau, la més important, al meu entendre, que Rebull ens diu:

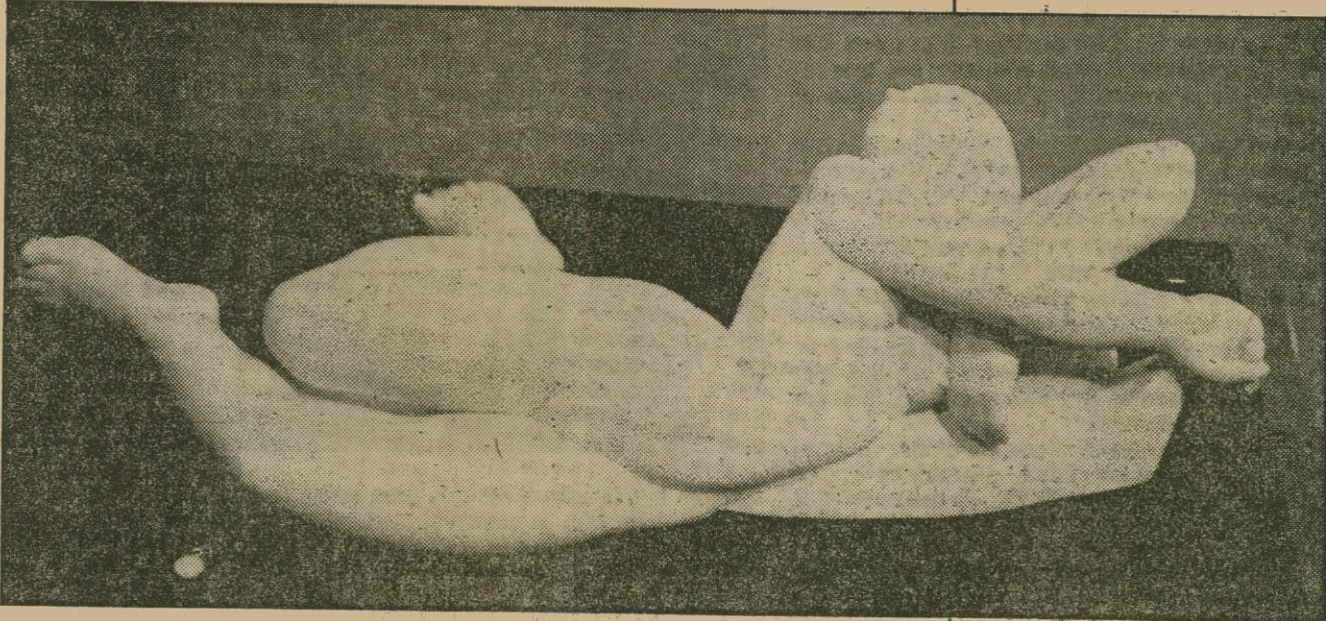
«L'escultura ha de tenir la seva mida, la mateixa que una muntanya, que una rosa, que un arbre, que un home.»

Aquí sí que Rebull ens mostra plenament lúcid i incisiu en explicar-nos el que és, sens dubte, una de les qualitats fonamentals de l'escultura.

Hem vist que ell es preocupava de

l'estructura, del pes, de l'espai que ocupa i en la seva obsessió per donar a l'obra escultòrica els valors que trobem en els grans moments de la seva història des de Tutmés a Fidies, des de Donatello a Miquel Angel i des de Rodin a Henry Moore, insisteix en la mida i ens diu que l'escultura, més enllà del tema que la inspira o de l'anècdota que està a vegades obligada a comunicar, ha de tenir el volum just que la seva estructura formal demana. Amb això vull dir que, en l'escultura figurativa, independentment de la mida que correspondria en la realitat la figura representada, és una apreciació abstracta de l'obra la que ens diu quina ha d'ésser la seva mida exacta. Així una petita obra de Manolo, per exemple, no ens causa la impressió d'una figura nana, sinó que la seva mida la trobem natural, de la mateixa manera que trobem natural la mida, malgrat llurs dimensions gegantines, del David de Miquel Angel o de la Victòria de Samotràcia.

Joan Rebull amb aquestes cinc dites ens fa un autoretrat fidel i, com en les seves escultures, volgudament oblida conceptes massa metafísics per ell, com serien parlar d'estil, d'historicitat o de creativitat, i posa l'accent a coses més terrenes, més tangibles, ja que ell creia, en última instància, que l'escultor és l'home del tacte i la carícia.

Nu femení. Escultura de Rebull